

UNDESIRABLE AND ADMIRABLE IN THE NATIONAL IDENTITY OF ROMANIAS

Dumitru Stan, Assoc Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The Romanian society has been too (many) times written about in defaming words. Foreign and native authors as well have claimed that the area populated by the Romanians is a peripheral civilisation zone, which is politically unimportant and which from military, economic and cultural point of view faces different critical situations. The ethnic identity of the Romanians - either it relates to traditional or current period – effortlessly encompasses stigmatising features such as: Gregarious behaviour, primitivism, lack of tenacity, alcoholism, impulsivity, cowardliness, minor state of aspiration, mediocrity, shrewdness, rapid loss of motivation, etc. The Romanian ethnic imagology abounds with such ideally typical shortcomings although it would be appropriate that those who find them defining to a whole ethnic group be more reserved in making generalisations: while considering the demographic dimensions of a people, one can easily find sufficient arguments to confirm or, on the contrary, to infirm the truthfulness of the features having been allocated to it, and likewise, similar undesirable characteristics can be identified not only to peripheral nations but also to constantly and prestigiously recognized nations. The lines hereinafter give a presentation of a series of information and explanations having been obtained as a result of some ethno sociological research developed between 2009 and 2013, where some positive or meritorious elements of ethnic imagology have been selected: rationality, morality, traditionalism, creativity, social intelligence, tolerant nature, adaptability, community solidarity, etc. Associated to natural tendency towards algorithmisation of social life and inner pragmatism of each and every human manifestation, these positive features succeed in significantly attenuating the shock and the discomfort of one's belonging to an undesirable collective identity. The most important conclusion of this approach is that the adoption of appreciative perspective on the valuation of the ethnic cultural assets while avoiding the pitfalls of the ethnocentrism could trigger the effect of admiration for traditional cultural offers or simulate fidelity to them through their being included into current scheme of individual and collective life. Therefore, getting familiar to as many as possible aspects on ethnic belonging would generate reliance on the peculiarities of the national identity, beyond any unfavorable differences which could be noticed.

Key-words: traditional cultural capital, ethnocentrism, xenocentrism, peripheral civilisation, ethnic imagology, community solidarity.

I. Istoria „mare”, istoria „mică” și identitatea națiunilor. Din motive prevalente epistemologice, cunoașterea istorică a fost segmentată în variante care mai de care mai atractive, în funcție de amploarea și ineditul obiectului abordat: de la istoria locală și zonală până la cea națională și universală; de la istoria factuală sau „obiectivă” la cea a simbolurilor, semnificațiilor sau „subiectivă”; de la istoria unei familii și chiar a unei personalități producătoare de social și evenimente, la cea a unui popor ori a umanității în ansamblul ei; de la istoria străveche, prin delimitarea epocilor evolutive, la istoria contemporană sau „recentă”; de la istoria lucrurilor (alimentație, îmbrăcăminte, unelte, locuințe etc.), la istoria ideilor (literatură, filosofie, gândire politică etc). Exemplele de acest gen ar putea continua, dar concluzia la care ele ne-ar conduce ar fi aceeași: omenirea nu a fost niciodată absolut omogenă, iar varietatea fațetelor ei se remarcă mai ales din punct de vedere sociocultural. Eventual, se poate presupune că, dacă a existat o stare de similaritate în interiorul

speciei umane, fie și numai ca aspect fizic, glaciațiunile au marcat pentru totdeauna sfârșitul acelei unități prin provocarea apariției raselor. De asemenea, dacă luăm în calcul fenomenul actual al globalizării, se estimează că el va determina obținerea unei relative omogenități în privința civilizației societăților, însă nu va reuși să anuleze diferențele dintre grupurile etnice, popoare, națiuni și culturile lor (Malița, 1998). Prin urmare, din cauza notelor de specificitate prezente în toate comunitățile umane, nu a existat vreodată o singură istorie, ci o suită de istorii; inclusiv atunci când folosim sintagma „istorie universală”, iar problemele urmărite sunt axate pe relația dintre etnicitate și cultură, desemnăm, în ultimă instanță, aspectele aferente mediilor demografice legitimate ca popoare, națiuni departajate unele de altele prin diverse surse și trăsături identitare. Altfel spus, fiecare societate are propria istorie, pentru că vehiculează propria schemă de viață socioculturală și este modelată în măsură specifică de fenomene naturale, comportamente individuale și colective, imperative acționale, tradiții, idei, mentalități etc.

Istoricul Henri Marrou, plecând de la premisa că individul este atât spectator, cât și actor în societatea din care face parte, a preferat să distingă între istoria „mare” și istoria „mică” (Marrou, 1997). Această dihotomie este avantajoasă întrucât clarifică faptul că individul creează istorie („mică”), se impune ca personalitate și are influențe certe în mediul în care trăiește, pe de o parte, deși, pe de altă parte, este constrâns să primească istoria („mare”), să se integreze și să subscrie unor identități colective etnice populare, naționale. Istoria „mare”, reprezentată de fapte sui generis de masă (războaie, revoluții, instituții, fenomene și procese de mare anvergură), se sintetizează în valori emblematice în primul rând pentru cei care se legitimează ca formând un popor. Ea oferă cele mai autoritare elemente de identificare colectivă și este urmarea exprimării unor forțe de mare coeziune, imposibil de oprit ori de manipulat de către voințele individuale. Natura acestor forțe și modurile în care ele se combină par să definească o formulă etnică particulară, valabilă doar în cazul unui popor. De aceea, istoria „mare” a acestuia tinde să se justifice prin elemente unice, implacabile și solemne, reclamă respect, adeziune și omagiere, sugerează parcurgerea anevoioasă, chiar sacrificială, de către antecesorii a unor momente memorabile, fondatoare, în raport cu care urmașii sunt mereu beneficiari îndreptățiți și favorizați.

Din formula de alcătuire a identității etnice (Hutnik, 1991) nu pot lipsi componentele obiective – evenimentele istorice, limba, religia, teritoriul deținut pe drept, particularitățile antropofizice ale locuitorilor, instituțiile specifice valabile pe durata unui număr mare de generații – și nici cele subiective precum miturile, legendele, proverbele, artefactele culturale, prejudecățile, stereotipurile, datinile, valorile considerate ca repere ale funcționării comunitare, mentalitățile colective etc. Seria componentelor subiective ar corespunde istoriei „mici”, potrivit distincției operate de H. Marrou, și ar putea fi rezumată în conceptul generic de mentalitate. Prin analogie, semnele exterioare ale funcționării unui popor se constituie în dovezi ale acțiunii istoriei „mari”, în timp ce efectele modelatoare asupra sufletului lui, la nivel individual și colectiv, reflectă forța exprimării istoriei „mici”. A judeca raporturile dintre istoria „mare” și istoria „mică” în termeni de supraordonare și subordonare ar însemna comiterea unei imense erori cognitive. În fond, fiecare tip de istorie poate juca atât rol de cauză, cât și de efect în relația cu cealaltă parte, ambele sunt decisive în conturarea identității etnice, iar mentalitatea își schimbă condiția secundară, căpătând adesea alura unei componente obiective în caracterizarea etnicității.

Între consecințele istoriei „mari” și cele ale istoriei „mici” e nevoie să existe mereu un echilibru: mentalitățile ar trebui fie să regleze profunzimea schimbărilor istoriei „mari”, fie să se adapteze ritmului transformărilor impus de aceasta. Când starea sufletească a poporului se află în incompatibilitate ori decalaj cu ceea ce instituie componentele obiective ale etnicității, atunci apar comportamente colective indezirabile din perspectivă morală, estetică, juridică, economică etc., iar reacțiile corective trebuie să survină de îndată. În acest sens, teosoful Dan Puric ne propune un exemplu deosebit de relevant: în perioada extinderii rețelei de căi ferate în teritoriile locuite de pieile roșii, americanii „au luat niște șefi de trib, i-au dat jos de pe cai și i-au dus cu trenul cu o viteză de 50 km la oră. I-au dat jos și le-au zis: haideți acum pe cai din nou. Și indienii, neîncredători, au zis: nu, nu! De ce? Așteptăm să ne vină sufletul” (Puric, 2008, p. 57). Rămânerea în urmă a mentalității, evidentă în acest caz, înseamnă nu doar valorizarea neadecvată a potențialului istoriei „mari”, ci și pregătirea unor împrejurări de declanșare a unor crize sociale. În schimb, momentele de compatibilitate și complementaritate între istoria „mare” și istoria „mică” se prelungesc în comportamente colective admirabile, spirit comunitar, identitate colectivă protectoare, solidaritate, respect față de tradiții etc.

Fluența relațiilor dintre aceste două tipuri de istorie este maximă în interiorul poporului: elementele obiective deținute de acesta se echilibrează și compensează natural cu cele subiective, situațiile detestabile sunt transformate în timp optim în situații confortabile, iar grupul reacționează ca o comunitate de mari dimensiuni fiindcă trebuie să reziste atacurilor și provocărilor extragrupale care îi compromit stabilitatea. Din această enumerare rezultă că beneficiile socioculturale induse de existența poporului par a fi de o atractivitate superlativă și, în consecință, poporul ar trebui să fie cel mai întâlnit tip de comunitate istorică. Totuși, din motive legate de evoluția relațiilor dintre două sau mai multe comunități (colonizări, anexări teritoriale, migrații, expulzări, împrumuturi și transferuri culturale etc.), ajung să facă parte dintr-o singură societate fie mai multe popoare, fie un popor și mai multe fragmente etnice, fie indivizi și minorități cu origini etnice, apartenențe lingvistice, religioase, rasiale etc. diferite, fie toate aceste structuri la un loc - despre care spunem că formează o națiune. Nu toți oamenii dintr-o asemenea societate agreează în aceeași măsură componentele istoriei „mari” ca repere identitare, știut fiind că ele reprezintă, de regulă, conținuturi oferite de etnia majoritară. O bună parte a acestei oferte (administrația, legislația, piața economică, învățământul, însemnele naționale etc.) ajunge, însă, să fie asumată ca soluție politică de toți cei care compun respectiva societate-națiune și, implicit, ca semn al confirmării incluziunii lor la organizarea statală și națională. Structurile istoriei „mari” devin, într-o astfel de conjunctură, atât argumente politice ale existenței entității statale, cât și suporturi politice ale identității naționale. Grupurile etnice care rămân în cadrul națiunii, de la etnia majoritară și până la cele mai mici fragmente etnice, subscriu identității naționale prin integrare politică și raliere la o parte din conținuturile istoriei „mari”, păstrându-și în același timp identitatea culturală cu ajutorul istoriei „mici”.

Societățile actuale sunt, cu foarte puține excepții, veritabile mozaicuri naționale. „Națiunea a fost adesea identificată cu statul, ca sistem de instituții ce menține coeziunea internă a comunității și exercită suveranitatea în interior și exterior, în numele acestei comunități de cetățeni, cu solidarități istorice și existențiale multiple. Construită pe temeiul principiului democratic al cetățeniei, care este o nouă formă a legitimității politice, națiunea

modernă își pierde treptat referința la suportul ei istoric și etnic în favoarea cadrului politic statal, ce își extrage legitimitatea...din principiul egalității politice a cetățenilor, fără apel la apartenența lor etnică. Cu toate acestea, suportul etnic al națiunii...nu poate fi eliminat” (Georgiu, 1997, p. 109). Cel puțin în spațiul românesc, egalitatea politică este asumată la nivel de principiu, dar puțin manifestă ca exercițiu democratic: unele minorități etnice nu sunt deloc vizibile în spațiul public, iar altele sunt de un activism care stârnește suspiciuni; majoritatea etnică pune sub semnul întrebării fidelitatea politică a minorităților în momentul în care se pune problema autonomiei culturale a acestora; lipsa de performanță a clasei politice românești a stimulat orientarea minorităților spre practici politice intraetnice, dizolvante pentru națiunea română.

Pe fondul inevitabilității co-existenței în spațiul națiunii a majorității etnice românești și a unui număr mare de minorități etnice, reprezentând aproximativ o zecime din populația țării, se impune reșezarea relației majoritate-minoritate plecând nu doar de la normele democratice europene, ci și de la o cât mai bună cunoaștere reciprocă a părților. Așadar, a evita etnocentrismul și a oferi o imagine etnică onestă despre români reprezintă un act profitabil, în primul rând pentru fragmentele și minoritățile etnice din România, iar în al doilea rând pentru restul națiunilor cu care românii angajează contacte, dialoguri și transferuri culturale.

II. Din identitatea indezirabilă a poporului român. Prin raportare la națiune, care este o concentrare umană eterogenă, preocupată să-și consolideze unitatea formală prin politică și unele componente obiective ale identității colective, poporul este o eterogenitate demografică de mare coerență, cu o identitate colectivă bine conturată atât prin aspectele obiective, cât și prin cele subiective ale etnicității. Multe dintre structurile obiective, definitorii pentru etnia majoritară, ajung capitaluri de identitate pentru toate părțile etnice interne națiunii. Acest fapt propulsează celelalte elemente, subiective sau de mentalitate, la rangul de repere fundamentale în susținerea studiilor de imagologie etnică. Imaginea ideal-tipică obținută astfel despre un popor nu înseamnă măsurarea pozitivistă sau statistică a tipului uman mediu prezent în acel popor, ci stabilirea unor tendințe de frecvență a unora sau altora dintre trăsăturile active la cei mai mulți dintre membrii lui. Calitatea trăsăturilor manifeste rămâne, însă, problema esențială, atât timp cât imaginea colectivă se compune, deopotrivă, din caracteristici etnice admirabile sau dezirabile, dar și din note reprobabile și chiar detestabile. În mod natural, trăsăturile de ambele categorii sunt raportate unele la altele, rezultatul devenind motiv de legitimare și mândrie pentru popoare și națiuni.

„Mândria națională reprezintă pentru state ceea ce respectul de sine reprezintă pentru indivizi: o condiție necesară pentru a deveni mai buni” (Rorty, 1998, p. 3). Îmbunătățirea vizată reclamă cunoașterea trăsăturilor laudabile ale identității colective și, mai ales, a trăsăturilor negative, care necesită schimbări imperative, dacă se dorește depășirea statutului de „societate periferică” (Chiroș, 2002). În prealabil trebuie știut de către cei implicați că aspectele de mentalitate sau de istorie „mică” se modifică „natural”, dar foarte lent, ori puțin mai rapid, prin demersuri controlate strategic, în care responsabilitatea principală revine educației. Oricât de performante ar fi metodele antrenate de procesul educativ, efectele râvnite vor fi perceptibile abia după 3-4 generații (Shils, 1981). Prin urmare, oricât de reprobabile ar fi elementele mentalității unui popor și oricât de presantă ar fi nevoia de schimbare a acestora, se atinge acest scop la un nivel confortabil doar după trecerea unui

timp îndelungat, comparabil cu cel în care ele s-au construit. Această afirmație este valabilă pentru toate popoarele, inclusiv pentru cele considerate prevalent inovative. În cazul poporului român, aserțiunea este cu atât mai potrivită cu cât cercetările etnosociologice, mai vechi ori mai recente, pun în evidență prezența „reziduiului persistenței agregatelor” (Pareto, 2007), adică a comportamentelor tradiționaliste și conformiste, într-o măsură mult mai mare decât la alte popoare europene.

Plecând de la evaluări sentențioase și etichetări ale unor celebri cunoscători ai mentalității poporului român, am urmărit identificarea șanselor românului actual de a schimba componentele subiective ale identității etnice, mai ales dacă acestea sunt atestate ca defăimătoare. Folosind interviul semidirectiv și focus grupul în cercetări de tip calitativist pe regiunea de Nord-Est a României și având ca subiecți persoane cu vârste cuprinse între 30 și 60 de ani, cu distribuții rezidențiale echilibrate pe cele două medii, am ajuns la delimitarea a numeroase definiții și imagini indezirabile ale românului, din care am selectat următoarele:

a. „Ființă slabă, ușor de ispitit, care nu stă mult pe gânduri atunci când are ocazia să lovească în meritele celui care îi este superior”; „curios de felul lui, românul se bucură când află ceva nou la alt om, la alt popor, dar imediat se întristează gândind la câtă fericire au parte unii, iar el nu” (Bărbat, 37 ani, Rural). În altă formă și cu mult timp în urmă, M. Vulcănescu susținea, în esență, aceași idee precum subiectul implicat în cercetare: „românii au admirat și criticat totdeauna alte popoare. Pe român l-a cucerit...precizia și eleganța minții franțuzești, dar pe francez l-a găsit obraznic, meschin și calic. A apreciat elanurile sentimentale ale rusului, dar pe rus l-a găsit inconsistent și nesigur... Pe neamț l-a găsit cam nebulos, dar l-a apreciat ca om cumsecade și la treabă practic...Pe polonez l-a găsit înfumurat, pe ungur mândru și hain, dar sclipirea lui i-a luat ochii, pe sârb prost, dar îndărătnic, pe bulgar cinstit, dar tare de cap...” (Vulcănescu, 1991, p. 20).

b. „Face lucruri de mântuială, spunând că mai mult nu poate. La început este hapsân după muncă, dar mai apoi se răzgândește, mai lasă și pentru altădată”; „Când se apucă de făcut ceva, parcă ar face pentru altul, pe ici pe colo și cât se poate de repede. Mai mult aleargă decât face și mereu se plânge de ceva care l-ar împiedica să facă mai bine, să trăiască mai bine” (B, 41 ani, Urban). Un exemplu sugestiv privind predispunerea românului la superficialitate este prezentat de către A. Majuru, atunci când argumentează de ce „românii sunt singurul popor care are mămăliga ca hrană de bază:..pâinea se face în trei ore, iar mămăliga se face în 20 de minute” (Majuru, 2006, p. 309), fiind preferată aceasta din urmă nu pentru că este mai bună ori pentru că nu ar avea ingredientele necesare pentru cea dintâi, ci pentru că se face mai ușor.

c. „Trăiește în condiții de-a dreptul mizerabile, cel puțin la sat și în mahala. Acareturi, animale, țoale, oameni, hrană...sunt adunate toate sub același acoperiș”; „Unii au chipuri care te sperie. Parcă ar fi fiare. Ți-e teamă să stai în preajma lor, nu știi la ce să te aștepti...” (Femeie, 35 ani, Urban). Interpretând îmbrăcămintea și comportamentele românilor, Ștefan Zeletin conchide despre aceștia că formează „țara măgarilor” deoarece: „taie blana unui animal jupuit în trei bucăți – cu una se acoperă pe cap și o numesc cușmă; cu alta se acoperă pe corp și o numesc cojoc; cu a treia învelesc picioarele și-i dau numele de opinci. Înfașurați în această întreită blană de împrumut, măgarii de la sate apar peste tot păroși, mițoși, flocoși, ca orice adevărată dihanie” (Zeletin, 2006, pp. 35, 40-45). Nici din mediul

urban românesc nu lipsesc măgarii, numai că aici ei se remarcă prin încăpățănare, indiferență, avariție, duplicitate și se numesc „măgarei și măgăroi”.

d. „Se înhăitează și face fapte de care se miră când i se spune că le-a făcut. De parcă nici nu ar fi auzit de ele”; „Se prinde repede tovarăș, pentru că de unul singur i se pare că-i paralizat. Iar dacă alții au avut încredere în el și stau lângă el, atunci trebuie să le arate cât de multe poate” (B, 45 ani, U). Atât agresivitatea gregară, cât și docilitatea românului au fost evidențiate de C. Rădulescu-Motru în texte care l-au făcut celebru: „românii sunt eroi, dar cu deosebire când sunt în grup. În front, la război; în ceată, la revoltă; în cârd, la vânătoare...curajul românului nu are pereche...Dar românul izolat este blând ca și mieluşelul. Când îi bate din picior cineva, el tace...la oricine care arată sabia, el pleacă capul. Când simte însă cotul tovarăşului..., atunci de îndată el ridică capul: și atunci ferește, Doamne, pe oricine de dânsul, căci este repede la mânie” (Rădulescu-Motru, 1990, p. 7).

e. „Alcoolul este stăpânul românului. Bea până nu mai știe ce se întâmplă cu el și nici măcar nu-i este rușine că ajunge în așa stare. Până și femeile fac asemenea greșeli”; „A ajuns cârciuma cu mult mai sus decât Biserica: ar fi bine să meargă la Biserică o dată pe săptămână, dar nicigând...la cârciumă sigur merge de câteva ori pe zi” (F, 58 ani, R). Slăbiciunea românului pentru consumul exagerat de alcool a fost sesizată de mulți cercetători în imagologie, atât români, cât și străini. Iată ce menționează, de pildă, K. Heitmann pe această temă: „beau vin, bere și rachiu până la exces, ceea ce le influențează atât de mult sistemul nervos, încât noaptea au vedenii, vise și tot soiul de năluciri triste”; „O urâtă particularitate...este marea aplecare a româncei de a împărți cu bărbatul ei orice băutură alcoolică...Iar întrebarea dacă bărbatul o îndeamnă pe femeie la băutură ori nevasta pe bărbat o lăsăm mai bine fără răspuns” (Heitmann, 1995, pp. 168, 170). Realitatea rămâne alarmantă, statisticile actuale plasând pe români pe primele locuri la nivel european atât cu referire la cantitatea de alcool consumată per locuitor, cât și la capitolul privitor la mortalitatea derivată din alcoolism.

f. „Banul nu mai trebuie văzut ca ochi al Satanei, ci mai degrabă ca putere a omului. Cel cu bani mulți are drum liber la toate, se bucură altfel decât săracul la răsăritul soarelui”; „Toată viața m-am spetit la muncă, dar tot sărac am rămas. Poate dacă aş fi furat, ca alții, altfel m-aş învărti acum” (B, 46 ani, R). Evaluarea semenilor care se fundamentează pe emulația pecuniară a acestora este dovada unei profunde curențe morale și a rabatului acceptat de român în practicarea justiției. „Dacă cineva are bani, toate problemele de rasă, clasă sau urâtenie sunt șterse. Omul care ajunge în față se consideră descurcăreț și îndreptățit, dar ceilalți îl privesc la fel ca pe un trișor sau pe un hoț...Poți cumpăra pe oricine în România” (Benedict, 1972, p. 32), afirma acum șapte decenii celebra cercetătoare Ruth Benedict. Între timp, conținutul reprezentărilor românilor despre averile materiale pare să se fi consolidat în sensul exagerării rolurilor sociale ale banilor.

g. „Nimeni nu mai înțelege ce se întâmplă cu neamul acesta: sărac este, dar nu muncește; nu are după ce bea apă, dar este fudul; vrea să pară deștept, dar prostia-i la tot colțul...”; „Încurcate sunt vremurile pentru român: toate îi ies pe dos, dar el o ține pe-a lui, așa, într-o dungă, de parcă-i orb. Nimic din ce era odată nu i se mai potrivește: nici familia, nici vecinii, nici colegii de muncă...i se năzare că nici măcar popa nu mai face cum se cuvine să facă” (B, 42 ani, R). Starea „bardo” (Gavriliuță, 2006) a societății românești actuale l-a exasperat pe H. R. Patapievic și l-a determinat să scrie într-o tonalitate revoltată și

acuzatoare: „românul se face în contra diagnosticelor prin care a fost caracterizat până acum. Blândețe, toleranță, spirit receptiv, curaj, patriotism – haida-de! Eu nu am văzut nicăieri așa ceva, la români...Există probe foarte concludente care atestă că românul este intolerant, xenofob, violent-și-lasă, retractil, agitat-și-abulic...Văd mediocritatea din jurul meu, văd agresivitatea îngâmfată a prostului gust și știu că acesta este poporul în mijlocul căruia m-am născut...A fi român nu este numai ingrat, este și injust. Este, în orice caz, aproape o ocară” (Patavievici, 1996, pp. 47, 49). Asprimea acestor cuvinte este evidentă pentru oricine, deși nu mai puțin incisive sunt și ideile rostite de subiecții incluși în cercetare. Așa se întâmplă când oamenii fac afirmații despre ceea ce îi afectează în mod direct: umorile lor sunt energice excesiv, filtrul rațional se diluează, iar instanța nepartizană de control care le reglează întrucâtva reacțiile rămâne mentalitatea colectivității de apartenență.

Dincolo de aceste exemple, seria caracteristicilor identificate prin cercetare ca făcând parte din profilul comportamental etnic al românului este cu mult mai mare: apatia, fariseismul, șiretenia, xenocentrismul, resemnarea, lăcomia, umilința, abuzul, trădarea, naționalismul completează tabloul celor mai condamnabile trăsături ale acestuia. Surprinzător, cei mai mulți dintre subiecții participanți la cercetare sunt de acord că starea românului actual este critică, pomenesc despre disfuncții ca despre un rău colectiv, însă despre victime vorbesc cu o oarecare reținere, la persoana a III-a singular. Fiecare subiect în parte știe că au mai fost crize și că, așa cum s-a procedat altădată în situații similare, același potențial salvator va putea fi mobilizat în noile conjuncturi critice. Prin urmare, schimbările agreate de români sunt cele de adaptație și nicidecum de anticipație, iar această mentalitate îngustă în problema schimbării a adus un regretabil blocaj istoric: „defectul României este că a fost prea multă vreme o potențialitate; a întârziat sistematic să devină o actualitate istorică...Precum pentru o plantă totul se face peste ea, așa și românul; totul s-a făcut peste el...i-a făcut plăcere să nu intervină în cursul lumii” (Cioran, 1993, p. 92).

III. Câteva superlative identitare. Din textele de etnosociologie, precum și din cercetările de teren rezultă o sumedenie de trăsături etnice pentru care românul nu numai că nu trebuie detestat, ci, dimpotrivă, respectat. Oarecum cu titlu de exemplu, iată câteva dintre ele, în contextul în care fiecare trăsătură ar merita explicitare extinsă:

a. Respect pentru ordinea și normalitatea comunitară: “este normal doar omul care e în rând cu lumea. Când ceva e altfel, și un copil vede deosebirea și arată cu degetul”; “când sari calul, să nu te aștepți la laude din partea celorlalți. Dușmanii se vor bucura...însă ai tăi știu că te pierzi” (B, 42 ani, R). Pentru C. Rădulescu-Motru, această trăsătură a românului este explicabilă astfel: “așteaptă totdeauna să vadă ce fac alții pentru ca să înceapă și dânsul. Dacă nimeni nu începe, nu începe nici dânsul...Casa lui este făcută după obiceiul românesc și nu după gustul său personal; masa lui de asemeni; haina lui, de asemeni; până și mormântul părinților săi, de asemeni...Fiecare își face casă “ca lumea”, se îmbracă “ca lumea” și se îngroapă “ca lumea”. Cine ar face altfel, ar face ca nelumea, și aceasta ar fi cea mai mare crimă” (Rădulescu-Motru, 1998, pp. 40-42).

b. Frica de mânia divină și traiul în virtute: “omul virtuos este acela care rămâne curat când este ispitit, care își cere iertare când greșește și știe că oriunde s-ar duce îl are pe Dumnezeu alături ca să îl scoată din necaz”; “când știu că Dumnezeu mă urmărește peste tot, îmi este teamă să nu greșesc, iar dacă greșesc, reușesc să trec ușor mai departe” (B, 55 ani, U). În condițiile deselor crize sociale, politice și economice ori ale actelor de corupție și

injustiție, sufletul românului s-a ancorat adânc în forța religiei creștine. A câștigat astfel consiliere, liniște sufletească, securitate, înțelepciune și căi de acces spre virtuți: “mai întâi de toate tăcerea, căci tăcerea naște înfrânarea; iar înfrânarea face suferință și căință; iar căința naște frică; frica face smerenie; iar smerenia naște prevedere; prevederea însă naște dragoste, iar dragostea aduce sufletul să stea de vorbă cu îngerii. Atunci pricepe omul că nu este departe de Dumnezeu” (Noica, 1991, p. 64).

c. Rațiune practică și inteligență socială: “Când te apuci să faci ceva trebuie să te gândești de mai multe ori: cui dăunezi, cui faci bine, cât de bine îți este ție. Nu ai făcut la timp lucrurile astea, mai târziu vei vedea ce ai pierdut”; “Toată viața trebuie să te uiți în jurul tău. La alții află rezolvările la chinurile tale.” (B, 46 ani, R). De multă vreme se pomenește despre faptul că “românul este foarte inteligent și capabil să învețe, dar are nevoie de vremuri mai bune și mai liniștite spre a se putea ridica pe o treaptă mai înaltă de cultură... Acestui om tare ca fierul nu-i sunt străine nici capacitatea de a se instrui, nici stăruința, nici abnegația ce pot da naștere destoiniciei” (Heitmann, 1995, p. 283). Pentru românii neinstruiți formal ori cu o instrucție oficială minimală, intuiția și rațiunea practică înseamnă soluții salvatoare: se asociază pentru a ajunge la un plus de securitate, își construiesc locuințe pentru a avea vecini cu care să se ajute, participă la viața publică pentru a nu fi suspectați de anormalitate, improvizează pentru a ieși cât mai repede din impas, cultivă relațiile informale pentru a câștiga încrederea semenilor, oferă ajutor pentru a-i îndatora pe cei care l-au primit etc.

d. Asumarea omeniei ca lege a sănătății sociale: “oricât ai fi de sus sau oricât ai fi lovit de soartă, mai ai o șansă să te ridici doar dacă nu ai ajuns neom”; “nu ai nevoie de tribunal și judecători, dacă ești creștin și știi că nu trebuie să faci altuia ceea ce ție nu-ți place” (B, 46 ani, R). Însuși N. Iorga a fost impresionat de faptul că legea omeniei are întâietate la români, comparativ cu legile justiției. La această realitate s-a ajuns deoarece “a omeni pe cei din jur constituie garanția fiecărui comunitar că va fi la rândul său omenit, în sensul de prețuit, recunoscut, integrat, ajutat etc... Practicarea omeniei reprezintă calea sigură de producere a sincretismului unor valori morale precum modestia, generozitatea, bunătatea, sinceritatea, echilibrul etc. Legea omeniei obligă pe indivizi și comunități să condamne cu consecvență aroganța, zgârcenia, lenea, fariseismul, abuzul, agresivitatea” (Stan, 2003, p. 288).

Din suita caracteristicilor pozitive ale românului, identificate și definite de subiecții cercetării, mai fac parte spiritul comunitar, simțul umorului, practicarea dreptății, moralitatea, prețuirea sănătății, atașamentul, simțul măsurii. De remarcat comentariile acestora privind anacronismul prezenței unor asemenea trăsături pe fondul crizei morale actuale.

Concluzii: a. cunoașterea confortabilă a identității unui popor se realizează numai atunci când sunt luate în calcul atât componentele obiective, cât și cele subiective ale etnicității; b. studiile de imagologie etnică sunt utile, în măsura în care nu sunt fundamentate pe prejudecăți etnocentriste ori pe exagerări xenocentriste, ci au în vedere calitățile și defectele reale, curente și longitudinale ale poporului; c. informațiile oferite de istoria „mică” sunt, de regulă, complementare celor provenite din direcția istoriei „mari”, însă pot deveni decisive pentru studiile imagologice asupra societăților mozaicate ca structură etnică.

BIBLIOGRAFIE

- Benedict, R., 1972, Rumanian Culture and Behavior, în „Occasional Papers in Anthropology”, nr. 1/ 1972, p. 32.
- Cioran, E., 1993, Schimbarea la față a României, Editura Humanitas, București, p. 92.
- Chirot, D., 2002, Schimbarea socială într-o societate periferică, Editura Corint, București.
- Georgiu, G., 1997, Națiune, cultură, identitate, Editura Diogene, București, p. 109.
- Gavriluță, N., 2006, România în starea bardo, Editura PROVOPRESS, Cluj-Napoca.
- Heitmann, K., 1995, Imaginea românilor în spațiul lingvistic german, Editura Univers, București, pp. 168, 170, 283.
- Hutnik, N., 1991, Ethnic minority identity. A social psychological perspective, Oxford University Press, New York.
- Malița, M., 1998, Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI, Editura Nemira, București.
- Majuru, C., 2006, Copilăria la români, Editura București, p. 309.
- Marrou, H., I., 1997, La conoscenza storica, Il Mulino, Bologna.
- Noica, C., 1991, Pagini despre sufletul românesc, Editura Humanitas, București, p. 64.
- Pareto, V., 2007, Tratat de sociologie generală, Editura Beladi, Craiova.
- Patapievici, H., R., 1996, Politice, Editura Humanitas, București, pp. 47, 49.
- Puric, D., 2008, Cine suntem, Editura Platytera, București, p. 57.
- Rădulescu -Motru, C., 1990, Sufletul neamului nostru, Editura Anima, București, p. 7.
- Rădulescu-Motru, C., 1998, Psihologia poporului român, Editura Paideia, București, pp. 40-42.
- Rorty, R., 1998, Achieving Our Country: Leftist Thought in Twentieth-Century America, Harvard University Press, Cambridge, p. 3.
- Stan, L., 2003, Problema idealului. Perspective moral-pedagogice, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 288.
- Shils, E., 1981, Tradition, The University of Chicago Press, Chicago.
- Vulcănescu, M., 1991, Dimensiunea românească a existenței, Editura Fundației Culturale Române, București, p. 20.
- Zeletin, Ș., 2006, Din Țara Măgarilor. Însemnări, Editura Nemira, București, pp. 35, 40-45.